

Despre culpabilitate și recuperare

Uitarea, care se abate deseori asupra unui artist sau asupra unei epoci se așterne fie de la sine, pe nesimțite, dar poate îmbrăca și variate forme, orientate și dirijate nu numai de criticii avizați, dar și de alte invizibile foruri, iar de multe ori trecerea în conul de umbră se face printr-un tacit consens, mai ales dacă implicarea personală nu este onorabilă și se vrea uitată. Nu este de competența acestui text de a face o analiză cuprinzătoare a fenomenului aservirii politice în cadrul artei plastice românești și în special a graficii, în cei 45 de ani de socialism-comunism, ci de a prezenta pe scurt împrejurările care au determinat toate acestea. Perioada de după război s-a afirmat prin tendințe variate și contradictorii, marcate de anxietatea găsirii propriei identități. Încercarea de a contura un nou concept al realului prin renunțarea la iluzie, oscilarea între prioritatea acordată artei ca valoare în sine și calitatea de mijloc de comunicare cu alții, precum și cerința impusă de noua societate pentru o artă cu substanță social-critică, au caracterizat această perioadă. Vorbind de epoca de început, regimul comunist proaspăt instaurat a făcut totul pentru a lua în stăpânire țara și, pe lângă stabilizare monetară, expropriere și naționalizare, se impunea desființarea și reorientarea vechilor structuri organizatorice ale intelectualilor, scriitorii și artiștii plastici, care constituiau, fără îndoială, baza eșalonului propagandistic și de influențare a populației. Mulți artiști au crezut la început că pot lucra la o imagine a artei lor care se voia legată, chiar dacă subteran, de o tendință culturală reinterpretată în tipare noi, căci și în epoca anterioară au fost artiști mari, ca Tonitza, de exemplu, care au recurs la o grafică militantă pentru a-și exprima opiniile de multe ori în contradicție cu politica oficială sau cu evenimentele contemporane lor. Dar atunci când, în primul raport de activitate al Fondului Plastic proaspăt înființat sub controlul strict al puterii se spune „Activitatea va continua să se desfășoare în cadrul luptei generale pentru pace, democrație și socialism... Contrastând cu această dezvoltare pe calea progresului, în lagărul imperialiștilor bântuie haosul moral și economic, se ascut contradicțiile... arta burgheză și decadentă, reacționară, antipopulară, instrument de siluire a spiritului revoluționar...”, se poate imagina presiunea ideologică a acestor lozinci, în care, din păcate, mulți oameni de

bună credință au crezut. Dar, din fericire, a existat mereu un decalaj între frazele sonore, cu iz de angajament politic ferm și realitate. Unii dintre cei mai avizați și competenți profesioniști ai domeniului graficii au cedat în fața presiunilor, dar au fost și artiști care au slujit toată viața un crez estetic unic, nedezmințit de nici o deviere, atingând acel prag al spiritului, dincolo de care orice formă de îngrădire devine neputincioasă. Citând din afirmațiile reputatului critic Radu Ionescu, care a asistat o dată la dezbaterile Comisiei de îndrumare (a se citi *reeducare*), putem să înțelegem ce se întâmpla – „nu pot uita nici umilința artiștilor, nici teama lor în fața unei comisii încrâncenate în a descoperi urme de impresionism, de formalism, păcate grave care, atunci, puteau pune în pericol chiar statutul de artist al celui care nu înțelegea noul concept al realismului socialist... În același timp... s-a organizat un atelier către care erau îndrumați pictorii care trebuiau să învețe să deseneze în acel spirit realist-fotografic, cerut de corifeii artei sovietice. Au trecut pe acolo chiar și Pallady, H. Catargi, Lucian Grigorescu, Catul Bogdan, simpla înșiruire a acestor nume este suficientă ca să înțelegem la ce umilință au fost supuși artiștii de frunte ai acestei țări”. Grafica, desenul se apropie cel mai mult de valoarea de document, de mărturie individuală sau culturală. Este evidentă actualitatea graficii, nu numai ca domeniu de veridicitate și înscriere în consum social a imaginii. Discursul grafic are un anumit magnetism vital. Manevrat ca instrument de persuasiune sau de percutanță, el este periculos prin puterea sa de seducție și prin posibilitatea de a pătrunde mult mai ușor decât alte genuri ale plasticii în conștiința publicului. Afișul, ca mod de expresie a graficii, este cel mai activ propagandistic, fiind nu numai un „informativ” al opiniei publice, dar, prin calitatea expresiei artistice a comunicării și acuratețea execuției grafice, este o funcție a conștiinței artistice, a atitudinii militante, angajate, a autorului, prins firesc în fluxul general de opinie. Nu se poate nega faptul că în permanență a existat o luptă surdă cu cerințele partidului, fiind un notabil decalaj între discursuri și realitate, dar bunele intenții s-au izbit de prea multe ori fie, de puterea pe care o aveau funcționarii propagandei, fie chiar de unii artiști înclinați sau interesați doar de implicarea în viața politică, ceea ce, adesea, suplinea

Cronica plastică

valoarea artistică și care prin atitudinea lor aservită, au creat adesea situații de neconcepție într-o altă lume, liberă. Situația s-a perpetuat, cu ușoare dezmoțiri, până la sfârșitul anilor '80, artiștii continuând să creeze așa cum știau, dar și să supra-viețuiască din punct de vedere social, politic și material. Cu un anume machiavelism, mulți artiști valoroși au disimulat în discursuri sforăitoare idei valoroase, care sperau să fie inoculate subconștientului public. Un fragment din textul unui artist de certă valoare, ca Brăduț Covaliu, reprodus în revista „Arta”, nr. 5/1986, pe a cărei copertă apare afișul semnat de P. Nazarie, dedicat aniversării a 65 de ani de la crearea P.C.R. (!), este edificator: „Arta plastică se dezvoltă azi în consens cu idealurile și viața întregii societăți. Iată-ne continuând o tradiție generoasă prin lucrări pline de impetuoșitate, cu sonorități proprii, o artă cu frumoase deschideri spre o tensiune interioară, spre viață, dar și spre un orizont modern, cum era și firesc. Plastica românească înscrie în patrimoniul european o pagină plină de noi și frumoase nădejdi de o rară și bogată ținută sobră care îi asigură plenitudinea și care a ferit-o până acum de banalitate și diletantism. Cred din toată inima în viitorul strălucit și revoluționar

al artei românești care a urmat, întru respectul și călăuza mării arte, înaintași ca I. Andreescu, Șt. Luchian și D. Paciurea”. În același text, pictorul nu se sfiște în a face un elogiu artei românești și artiștilor care nu au renunțat niciodată la valoare și care „au îmbogățit patrimoniul românesc cu opere care ar onora orice muzeu din lume, cu opere capitale care au făcut ca arta plastică a patriei să-și făurească o bază trainică, solidă, o artă echilibrată, cu mari și rare calități coloristice, cu o bogată semnificație umanistă... o artă remarcabilă, printre primele din Europa prin perfecțiunea formei și o adâncă spiritualitate”. Pentru cel ce nu a trăit acea epocă este aproape imposibil de înțeles ce s-a întâmplat, el nu poate înțelege emoția cu care erau răsfoite rarele publicații care reușeau să străbată „cortina de fier”, oferind o perspectivă cât de îngustă asupra a ceea ce se petrecea „dincolo”, în Occident. Dar, așa cum am afirmat la început, acest text este doar o scurtă încercare de a argumenta lipsa de alternative ale acestor 45 de ani de dominație. Că arta plastică românească a rămas, așa cum spunea artistul citat, o artă remarcabilă în contextul european, nu trebuie argumentat, ci eventual prezentat pe larg într-un alt context.

